

La Vall de Sant Just

Francesc Blasco Urpinell

Aquesta breu ressenya pretén reprendre el fil de l'article aparegut al Butlletí 356 de setembre/octubre 2021 lligant-lo amb la sol·licitud sobre la "Integració ecològica, paisatgística, patrimonial i hidrològica de la Vall de Sant Just" dirigida al nostre Ajuntament, de la que tots els socis vàreu rebre informació el 28 de març de 2022.

Intentarem respondre en primer lloc la qüestió de quin és el "paisatge" de la Vall de Sant Just, atenent-nos al que està escrit i allò que podem descriure a partir de la pròpia observació.

Si ens atenem a la *Guia de Natura del Parc de Collserola* –edició 2004– al capítol "Vessant del Llobregat", podem llegir que "L'alternança entre conreus, erms, bosc i rieres forma una mena de trencadís gaudinià anomenat paisatge de mosaic". Un paisatge discontinu i heterogeni resultat de l'activitat agrícola i forestal desenvolupada al llarg de la història. Se'ns diu també que "Les formacions vegetals no arbrades resultants d'aquest procés –de forta intervenció humana i abandonament de l'activitat agrícola– designades deixius pels geobotànics és el tipus de paisatge irregular i dinàmic majoritari al vessant del Llobregat, i de manera especial a la Vall de Sant Just Desvern".

Si entrem per l'apartat de "L'aigua", dins de l'espai que la mateixa *Guia* dedica a "El medi físic" llegim que "La conca del Llobregat és la més important per extensió –per comparació a la del Besòs o al vessant barceloní–. Recull les aigües de la banda occidental de la serra, la zona compresa entre Sant Just Desvern i el Papiol."

D'altra banda, passejant per la Vall, o bé mirant el mapa, veurem que les aigües de la Vall de Sant Just acaben confluint a la riera de Sant Just, de traçat únic a partir del punt del Passeig de la Muntanya on es troba l'Institut. Des de la capçalera i anant avall, però, hem de fer esment dels torrents de Can Cuiàs, de les Fatjones i de la Font del Rector, de Can Baró i de la Font de la Beca que ja són un sol curs poc més avall de can Vilà. Encara, però, el torrent de Can Biosca s'ajunta finalment a la riera passat l'Institut. Això no obstant, la riera es fa fonedissa uns metres més avall del pont de Can Padrosa del camí de la Muntanya, i no torna a ser oberta fins a sota el revolt del carrer Onze de Setembre, sota can Mèlich. D'aquí, "emboscada" sota un cobert espès de canyissars baixa fins a les proximitats del trencant que porta a can Roldan i queda oberta uns dos-cents metres entre les dues canonades que obvien el gual del camí per fer després un gran arc sota can Roldan i aparèixer sota can Gelabert. D'aquí fins entrar a Sant Feliu la riera resta oberta i encaixada entre murs coronats de baranes ruïnoses i travessada de nombroses canonades d'aigua i clavegueram. La riera de Sant Just és, doncs, la culminació de la confluència de tots els torrents que tenim a la Vall que, de forma predominant, presenta una cobertura de canyissars semblantment a bona part del recorregut de la pròpia riera.



A mà esquerra tram de riera uns metres avall de l'angle de confluència del torrent de can Baró i el que ve de les Fatjones. Sobre el marge dret i al davant de la boca de la mina Torreblanca, que es troba a la pròpia llera i coberta per la vegetació, hi ha el plafó que es pot veure al centre de la imatge i que fa referència a la importància dels punts permanents d'aigua per als amfibis. Riera avall el pas dels caminadors és impracticable, malgrat alguna clariana com la de la foto de la dreta. Fotos de Francesc Blasco del 15/04/2022.

Si l'observació del moment present la complementem amb un xic de memòria històrica del que hem vist els darrers anys podem afegir un parell de fets que posen en evidència que no hi ha hagut planificació a llarg termini en les accions que s'han dut a terme en relació als torrents o a la riera. Volem esmentar en primer lloc que la neteja de canyes del tram de la riera des de sota can Fatjó fins just abans de confluïr amb el torrent de la Font de la Beca va ser una actuació espectacular pel que fa a l'estassat de canyes que, uns anys més tard, va culminar amb l'eliminació de l'edificació que era a tocar de la riera en les immediacions d'una boca de la mina de la Torreblanca. Avui, passats set o vuit anys, la riera està de nou plena de canyes fins al punt que en el tram superior és gairebé impracticable i els arbres que s'hi van plantar no han tingut la possibilitat de desenvolupar-se. D'altra banda, l'encerclat de protecció que es va fer posteriorment, davant de l'entrada de la mina esmentada, amb un bonic pictograma per posar de relleu la importància dels punts d'aigua pels amfibis resta marginal i invisible. Tot plegat feina feta perduda que a ulls d'aquell que va reconèixer en el seu moment la millora, queda decebut. Així, davant de la situació actual, cal concloure que les intervencions sense l'apropiada planificació i sense un programa de manteniment no deixen de ser flor d'un dia.

Una segona mostra la tenim en el punt d'abocament d'aigua a la riera situat sota can Gelabert. Una aigua que venia de l'escorrentia recollida al túnel de servei de l'ATLL situat entre can Fatjó i can Baró. Aquesta aigua va ser com la torna de la gran obra d'enginyeria que va connectar les canonades d'aigua del Ter i del Llobregat i, probablement, fer-la eixir en aquest punt no tenia cap objectiu predeterminat. Això no obstant, el fet va ser aprofitat per demostrar¹, dins d'aquesta

¹ Lluç Tost (2017), "Estudi ecològic de la riera de Sant Just Desvern" a *XXI Miscel·lània d'Estudis Santjustencs*, pàg. 281-317. Versió digital:
<https://raco.cat/index.php/MEST/article/view/350839/442186>

reduïda escala, què representa per a la biodiversitat un punt permanent d'aigua. Avui, i des de fa temps, ja no hi raja aigua, presumiblement per la persistent sequera, però el cert és que no en sabem res de la gestió en origen ni si és possible fer-ne un millor ús.



A mà esquerra, sortida de la riera a cel obert, sota el carrer Onze de Setembre, després de baixar canalitzada sota terra des d'uns metres més avall del pont de can Padrosa. El recorregut que s'inicia des d'aquí en sentit descendent va acompanyat d'una autèntica volta de canó de canyissar sobre la llera (imatge de la dreta amb el Montpedrós de Sta. Coloma de Cervelló al fons). Fotos de Francesc Blasco del 22/04/2022.

Anem ara de forma resumida als punts de partida que són el fonament de la petició a l'Ajuntament per, a continuació, enumerar les accions que es demanen².

Es constata que: 1) La riera està actualment, i a la pràctica, oblidada i el seu paper com a ecosistema i com a via de comunicació de la biodiversitat ignorat. Ara mateix no és un actiu ambiental, tot i que part d'ella es troba dins d'un parc natural; 2) L'aigua és l'element clau per tal que la riera gaudeixi de bona salut; 3) Amb una riera en bon estat Sant Just gaudiria d'una sèrie de serveis derivats d'aquest entorn natural que li permetrien assolir, sense necessitat de maquillatge verd, els objectius de desenvolupament sostenible (ODS, aprovats el 25/09/2015 per l'ONU); 4) El mapa de mines d'aigua de l'equip del GERP de la *Miscel·lània del Centre d'Estudis "Les mines d'aigua de Sant Just Desvern"* de 1994 ofereix un valuós punt de partida per posar al dia l'estat i els cabals que porten les mines.

Es demana que: a) Es consideri la riera de Sant Just el ecosistema que aporti beneficis a la societat millorant la salut, l'economia i la qualitat de vida de les persones. Això és, passi a ser un medi proveïdor de serveis ecosistèmics. b) Les mines i les fonts siguin una part central del programa de restauració de la riera aportant el volum d'aigua de qualitat necessari. c) L'eliminació dels canyissars actuals es basi en l'aportació d'un cert volum d'aigua que s'infiltri en la zona al·luvial i alimenti les arrels dels arbres de ribera, els quals amb la seva ombra eliminarien

² L'adjunt de la instància genèrica és de lliure accés al web de la SEAS:
https://www.santjust.org/seas/imatges/Instancia-Integracio-RieraSantJust_Annex.pdf

progressivament les canyes. d) Que l'ecosistema resultant de la restauració sigui funcional i que, per tant, tingui una necessitat mínima d'intervenció per part de l'home al llarg del temps. e) El recorregut per la Vall tingui un atractiu més enllà del passeig, incloent a més a més dels punts d'interès –contemplat en part a l'actualitat– referències del medi natural i històriques. Idealment amb un sistema de codis QR o sistema alternatiu fàcil de mantenir. f) La riera de Sant Just recuperada com a sistema natural viu –funcional– i ben conservat, juntament amb la resta del patrimoni natural i cultural protegit sigui un eix d'educació cívica, ambiental i científica.

En aquest punt el lector pot pensar que hem assumit una de les proclames del maig del 68 que deia "sigueu realistes, demaneu l'impossible". Res més lluny, sinó tot el contrari a aquesta possible interpretació.



El camí de can Roldan creua dues vegades la riera en un tram pràcticament lliure de canyes per descriure, a continuació, un ample arc fins sota can Gelabert, la masia del fons de la imatge esquerra. A la dreta, la llera de la riera just abans de la "Sortida d'aigua natural", situat sota aquesta masia, procedent de l'escorrentia del túnel de servei esmentat al text. Fotos de Francesc Blasco del 22/04/2022.

El Pla Especial de Protecció del Parc Natural de la Serra de Collserola (PEPNat) fa patent que l'estratègia de preservació i millora dels valors ecològics és el nucli que integra els àmbits de valoració dels recursos naturals, el patrimoni construït, l'espai funcional, l'ús públic i les infraestructures i serveis.

És amb aquesta mateixa visió que la SEAS ha dirigit l'escrit a l'Ajuntament tot considerant que el propòsit de recuperació del patrimoni hídric (pacte de govern 2019-2023) o el de reforestació (indefinit, però inclòs al punt 4 de la presentació del Consell Municipal del Medi Ambient de 29 de març de 2022) queden curts respecte les pròpies directrius que es desenvolupen al PEPNat.

En concret ens referim als articles intitolats *Avaluació ambiental; Protecció dels recursos hídrics i dels cursos d'aigua; Àrees d'especial significació; Usos i activitats forestals; Definició i model d'us públic; Elements d'interès tradicional, ambiental o*

paisatgístic i *Connectivitat ecològica*, que podeu trobar al test refós de la Normativa del PEPNat d'abril de 2021.³

Finalment cal dir que s'han dut a terme amb èxit projectes de recuperació de rieres en altres entorns i punts del país amb objectius semblants als que s'han proposat per a la riera de Sant Just.⁴ Cal comptar doncs que fent una bona avaluació de la situació basada en estudis fonamentats i l'interès de l'actual Consistori, juntament amb la col·laboració desinteressada de les associacions que vetllen per Collserola, es podrà fer un programa amb diferents fases d'execució. Programa que hauria de ser un objectiu de Sant Just com a comunitat, com un dels nou pobles amb terme a Collserola, i que, com a projecte del poble, hauria d'estar per sobre dels terminis que inexorablement marquen les legislatures municipals.

³ https://parcnaturalcollserola.cat/pdfs/PEPNat/PEPNat_Collserola_III_Normativa.pdf

Tota la documentació del PEPNat a: <https://parcnaturalcollserola.cat/pepnat-documentacio/>

⁴ <https://www.elpou.cat/noticia/2011/xup-riera-viva-model-gestio-ambiental>

https://www.vilafranca.cat/doc/doc_28205670_1.pdf

<https://custodiafluvial.wordpress.com/conca-del-llobregat/>